

שמעתא למיקתא

גליון קלב' – פ' משפטים השתע"ג / קהילת "חניכי הישיבות" - רמות ב' האם מותר לקבוע לכתחילה 'ניתוח קיסרי' סמוך לשבת

יש לעיין בשאלה מצויה האם מותר לקבוע לכתחילה לבצע ניתוח כגון ניתוח קיסרי וכדו' בימים הסמוכים לשבת, כשידוע שבעקבות לכך יצטרכו לחלל שבת (מחמת פק"ט) לצורך טיפול המנותח, לדלמא י"ל דחייבים לקבוע את תאריך הניתוח בתחילת השבוע (היכן **דליכא חשש סכנה כלל** בהקמתו או איחור הניתוח) כדי להימנע מקיחול שבת.

שנינו **בשבת** (טז) דאין מפליגין בספינה פחות מג' ימים קודם לשבת, בד"א לדבר הרשות אבל לדבר מצוה שרי. וביאר **בעל המאור** (שם) בדפחות מג' ימים קודם השבת אסור משום שהספינה נכנסת למקום סכנה ויהיה חייב לחלל השבת מחמת סכנת נפשו, והרי ג"י קודם השבת הוא בכלל "קמי שבתא" (כ"לומר סמוך לשבת) ונר' כמנהג לדחות את השבת, והי"ה בכל מקום סכנה שאדם עתיד לחלל בו את השבת, ע"כ. **וכתב הרשב"ש** (סי יז) א"כ א"ל הרב בעל ד"ה ומשי"כ המש"ב) אליבא דהבעל המאור דמה דאסור לשבת ג"י לפני השבת אינו אלא גזרת הרוא"ה וזה התירו לדבר מצוה.

מבואר מהרז"ה שאפי' בגוונא שיצטרך **בדואי** לחלל שבת מותר להפליג אפי' ערי"ש אם יוצא לדבר מצוה, וכן פסקו **הריב"ש** (שם, **הרשב"ש** (סי כא) **והרשב"ש** (סי תח), ולאחריהם **השו"ע** (סי רמח סע' ד), **הרמ"א** (שם) ועוד מגדולי הפוסקים. אולם **הרדב"ז** (חיד"ט סי א) קמט (ע"ו) יצא לחלוק על פסק זה, דכשידוע **בדואי** שיבוא לידי חילול שבת ודאי אסור ד"יוכי משום דבר מצוה התירו י"ש לדון בזה, דאפשר דעד כאן לא התירו להיכנס במצב של חילול שבת מחמת פק"ט במקום מצוה אלא כשאינו בידו לעשות המצוה בזמן אחר ללא חשש חילול שבת, אבל בניד כיון שיכול לבצע הניתוח ללא שום סיכון וללא חשש חילול שבת בתחילת השבוע דלמא לא התירו לו, וצ"ע.

שוב בניוטי דאפשר דדבר זה תלוי בפלוגתא, דהנה **הרשב"ש** (שם) על אף שפסק כדעת הרז"ה הנ"ל, כתב דאסור למול מילה שלא בזמנה ביום חמישי דאם יעשו כן יצטרכו לחלל שבת עבורו מחמת פק"ט, אלא דוחים ממילתו. אולם **השי"ח** (סי י"טו ססי"ק יח) כת' דאין דבריו נראים ומותר למולו שהרי לדבר מצוה מותר להפליג בספינה אפי' ערי"ש והוא דבר משמח מכל הפוסקים באו"ח סי רמ"ח והכא נמי אין לך מצוה גדולה מזו, ע"כ.

וכבר יצא ליישב דברי הרשב"ש בעל האור החיים **בראשון לציון** (ו'י"ד שם ס"ק ד) דדוקא דבר מצוה דאפשר שתתבטל אם לא ילך עכשיו שרי להפליג בערי"ש, אבל אם יקיים המצוה אח"כ הו"ל כדבר הרשות, וכן הו"ל לדעת ר"ת דס"ל דאפי' לצאת לסחורה בכלל דבר מצוה היינו אם לא תתקיים אח"כ. ובדרך זה כת' **בהגהות תת"ס** (שם) **ובגהות מצפה אריה** (שם ד"ה והנה מוכח). ועני' עוד **בישועות יעקב** (סי רמח ס"ק ב) שכתב דמבואר כהרשב"ש בשו"ע שם שהצריך לפסוק עם העכו"ם לשבות. וכ"כ **הראשון לציון** (שם) **והתפארת למשה** (ו'י"ד שם). אולם **במהרי"א טיקטין** (שם) דחה צד זה שהרי הפסיקה עם העכו"ם אינו לעכובא. ובאמת כן מבואר להדיא **ברשב"ש** שאין זה לעכובא, ועני' לקמן.

ולמעשה הני"ב (בדק הבית ו'י"ד סי רס) הביא דעת הרשב"ש הנ"ל, וכן פירשו כוונת דבריו **השכנה"ג** (שם) **והברכ"י** (שם אות ב). אולם עיי"ש **בט"ז** (סי"ג א) מש"כ בזה, וכבר עמדו על דבריו **הברכ"י** (או"ח סי רמח אות א ד"ה ולפי) **ובהגהות רע"א** (ו'י"ד שם). מאידך **המ"א** (סי שלא ס"ק ט) הכריע כדעת הש"ך משום דבזה"י אין רוחצין את התינוק בחמים והלכך ליכא למיחש לזה דלא שכיח כלל שיחללו עליו שבת, וגם **הראב"ח** (מימ עמוקים ח"ב סי' ט) מהסס בדיון זה (מטעם הנ"ל בשם הש"ך) ולכן אין להתרשל לבטל מצוה, ע"כ. וכן הכריע **המ"ב** (סי שלא ס"ק ג) **ושו"ר בשאלת היעב"ב** (ח"ב סי א) מצוה שניתן לדחותה מותר לקיימה בערי"ש כשדאי יצטרכו לחלל שבת מחמתה, לדעת הרשב"ש ומעתה נמצא דא"כ אוליגותא א"כ מצוה שניתן לדחותה מותר לקיימה בערי"ש כשדאי יצטרכו לחלל שבת מחמתה, לדעת הרשב"ש ודעימיה אסור משא"כ לדעת הש"ך. ולפי"ז לדעת הרשב"ש ניתוח, העתיד לגרום בודאי חילול שבת מחמת פק"ט, יש לדחותו במקום האפשר, משא"כ לדעת הש"ך, וכן משמעות דברי **הרמ"א** ונמשא כליו בססי רמ"ח ביוצא לסחורה דבכל גוונא שרי דלא כהראשון לציון. אלא דיש לדחות הראיה מהשי"כ דשאני מילה דאיכא משום ורזיום וכמ"ש **בהגהות חת"ס** (שם). ועוד ד"ל דמילה חמרא ועי"כ היקל הש"ך משא"כ בניד, אלא ד"ל דאדרבה דניד עדיף דמשום רפואה אתינן עלה. ועני' מש"כ בזה ב"י בגליון ש"כ. וכמו כן י"ל דבניד יודה הרשב"ש דשרי ד"ל דבמקום חולי לא גזרו רבנן כמו שמצינו בכמה דוכתי, א"כ הוא ניתוח שאינו מחמת חולי כלל.

אלא דלפי המ"ב היכן דודאי יצטרך לחלל שבת י"ל דאסור, ולשיטתו אזיל דפסק דהרבד"ו הנ"ל דאסור להיכנס בסכנה היכן דבדואי יצטרך לחלל שבת. [אלא דכ"ז במקום שיצטרכו לחלל שבת עיי' ישראל, אבל עיי' **ענו"ם** שרי בכל גוונא, דהרי אפי' במקום איסור דרבנן התיר הביאור הלכה הנ"ל בהגה כדעת הרז"ה, ועוד דהוי אמירה לנכרי שריא בכה"ג, ואע"פ דהישראל מסייע, מסייע אין בו ממש עיי' בגליון פ"ט].

אלא דבמקוילם י"ש דמ"מ איכא מודת חסידות להחמיר בזה, וכמו שמצינו לענין חסידים הראשונים במסי **נדה** (נ"ח). וכן **במ"א** (סי של ס"ק א) כתב גי"ל גבי יולדת שמחללין עליה את השבת לכל מה שצריכה, שלכן כשתגיע לחדש ט"ו יש להזמין הכל מערי"ש שלא יחללו שבת. [ועני' עוד **בשאלת היעב"ב** (שם ד"ה ולכאורה) **ובאג"מ** (או"ח סי ק"ב) לענין הא דחסידים הראשונים].

מיהו עוד יש לדון לאסור בזה ע"פ דעת **הרי"ף** (שבת ז' ברי"ף) **והרמב"ם** (שבת פ"ל ה"א) שפירשו הא דאין מפליגין בספינה פחות מג"י קודם השבת היינו משום **בטול מצות עונג שבת**, דכל ג' ימים הו"א להו שינוי וסת משום נענוע הספינה, ולדבר מצוה שרי משום פטריי מצוות עונג ד"העוסק במצוה פטור מן המצוה". וכן **השו"ע** שם פסק א"כ כדעה זו [ומצינו עוד ביאורים בראשונים בסוגיא זו, עיי' **בב"י** בסיומ רמ"ח. והבאנו בצורה הנוגעת לניד].

ונפ"מ בניד לדעת הר"י"ף בגוונא דמחמת הטיפול הרפואי יהיה לו צער וכדו' בשבת, י"ל דאסור. ואע"פ דבמקום מצוה אף הר"י"ף מתיר היינו דוקא היכן דהוא **עוסק** במצוה דפטור מהמצוה, אבל בניד י"ל דאחרי שנגמר הניתוח אינו בכלל "עוסק במצוה" אלא אנוס הוא על מצות עונג שבת מחמת שמצטרע וע"כ אסור להיכנס לזה.

אלא דהיכן שמחמת הניתוח החולה יצטרך להימנע מעונג שבת לצורך רפואתו י"ל דשרי אף הר"י"ף, שהרי מציו **בבשמים ראש** (סי צד) דכיון דמצוה גדולה להברות גופו מכל חולי העוסק בהם בכלל **עוסק במצוה פטור מן המצוה** הוא ופטור משאר מ"ע. וכן ס"ל **לקובץ שיעורים** (ח"ב סי מו). וכן נראה שהוא בניד, ודלא כ**הבנין שלמה** (ח"א סי מו ד"ה שו"מ בבשמים ראש) החולק ע"ז, דמה שייך בחולה עוסק במצוה דהא אינו טרוד בשום מצוה כלל.

ומ"מ כיון שבידו לקבוע יום הניתוח ביום אחר צריך לכתחילה לעשות כן, שהרי מבואר **בשו"ע** (שם סע' א) דאף דשרי להפליג בספינה מ"מ צריך לפסוק עם העכו"ם. וביאר **בעולת שבת** (אות א) דהיינו טעמא דאם שובת אין לו צער כלל. אלא דהכרעת **המ"ב** (סי"ג א) דאין זה אלא למצוה העובא ואינו מעכב. ולפי"ז ה"ה בעינינו דעכ"פ לכתחילה יש להשתדל לקבוע זמן אחר [אלא **שבניאור הלכה** (על סע' ד ד"ה ופוסק) כתב דהיכן שיצטרך לחלל שבת במלאכה גמורה הפסיקה עם העכו"ם הו"א לעכובא, דשאני לן בין היכן שהטעם הוא משום ביטול עונג יו"ט או איסור דרבנן, להיכן שהדבר יגרום חילול שבת דא"כ בודאי הדבר מעכב. ולשיטתו אזיל שפסק כדעת הרדב"ז כמבואר לעיל].

תנא דלינא דהיכן דרוצה לקבוע זמן לניתוח אשר בהכרח יצטרכו לחלל עליו את השבת, לדעת השו"ע י"ל דשרי אלא דלכתחלה עדיף שיקבע לתחילת השבת, (דהרי אף לרז"ה בעינן לכתחילה לפסוק עם העכו"ם) ולדעת המ"ב דוקא אם אינו בהכרח שיצטרכו לחלל עליו את השבת מותר, וכן דעת **הגרשני"א** **וצ"ל** הובא **בבש"כ** (פ"ב אות יג ואותיות צו-צו פ"יו אות ד) וע"כ נראה שאינו דחוף שי קבועו לתחילת השבוע ואם היום הקבוע של הרפואה המומחה הוא רק באותם ימים הר"ז מותר כמו במקום מצוה, ואם החולה סובל יסורים שרי בכל גוונא, ע"כ. **והגרשני"א** **וצ"ל** (ה"ל שבת בשבת ח"א פ"ב אות יח) [ובזמנינו חמיר טפי דבעה"ר פעמים שהדבר גורם לחילול שבת אף ללא צורך עיי' אינם שומרי תורה ומצוות].

ומ"מ היכן דליכא חשש חילול שבת מ"מ טעמא עונג שבת יש לקבוע הניתוח בתחילת השבוע, אלא דהיכן שהמניע מעונג שבת הו"א לצורך רפואה אין זה לעכובא [וכ"ו בתנא דליכא סכנה בשינוי התאריך]. ובשאר טיפולים רפואיים כמו טיפולי שיניים ודומיהם שהמטופל לא יוכל לקיים עונג שבת כדעבי מחמת צער וכדו', נמי מחוייב לקבוע התור בתחילת השבוע, וכן פסק **הגר"ק שליט"א** (רוט שני ח"א פ"ח ס"ק א). ועני' עוד **בני"א** (ח"ב סי מג). [ועני' **בפ"ג** (סי רמח א"א ס"ק ב) דלפי מה דפסקינן כהסוברים דגי"מ מנינן מיום ד' אם מקיים עונג שבת ע"פ ביום סג' **ובביאור הלכה** (סי רמט ס"ק על סע' א' ד"ה א"ה) משמע דאף כשיוצא לצורך מצוה בעינן שיקיים קצת עונג שבת, עיי"כ].

האם איכא משום "זה אלי ואנוהו" בדבר שאינו נראה לעיני

תניא [שבת קלג:] זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות, עשה לפניו סוכה נאה, ולולב נאה, ושופר נאה, ציצית נאה, ס"ת נאה, וכתוב בו לשמו בדיו נאה, בקולמוס נאה, בלבלר אומן, וכורכו בשראין נאין.

ומילתא מסתברא דההיא דינא אינו תלוי אי איכא עוד אושיש לפניו בשעת קיום המצוה, ואף באדם הוטל לולב לבדו איכא חויוב לטול לולב נאה משום התנאה לפניו במצות. אלא דאכתי יש לדון אי הו"ו דין דוקא בדבר הנראה לעיני האדם כוללם ושופר וכדו', או דהוי דין במצוה עצמה אפי' בדבר שאינו נראה כלל לעיני האדם.

והנה בתוס' [מנחות ל"ב ע"ב ד"ה הא מורידין] כתבו משמיה דר"ת דס"ת בעי שרטוט משום זה אלי ואנוהו, אבל תפילין דמכוסין בעור לא בעו שרטוט דלא שייך בהו נוי.

וכי"צ"ב כתב הרמב"ם [פ"א מהל תפילין (הי"ב) דהלמ"מ שאין כותבין ס"ת ולא מזוזה אלא בשרטוט, אבל תפילין א"צ שרטוט לפי שהן מחופין. וכתב שם הכ"מ – אבל המזוזה אינה מחופה כ"כ שבג"ל יכול להסירה ממקומה. וברין פ"ב דמגילה כתב דטעמא משום המזוזה נבדקת פ"ח שבעוד וכו'. ע"כ.]

[ועני' בצפת פנחנ [פ"ח מהל תפילין ע"כ].] וכתב בתוך דבריו שם – ועני' מנחות ס"ד ע"א גבי נמצאת חרשה בבני מעיים אם פטור וכו', ובאמת רבנו ז"ל בהל' שנוגט פ"ב גרס טריפה (בבני מעיים), משום דס"ל דהטעם דצריך להביא שמן רק היכא במקום שרואה לעיני, וכענין שכתב התוס' במנחות לב ע"ב גבי תפילין דא"צ שרטוט משום ואנוהו כיון דאינו נראה. עיי' בהך מח' דר"י ורבנן במסכת מידות פ"א מ"א גבי אחורי הדלת אם צריך לטוח בזהב ע"ש. עכ"ל.

ויש לעיין בדבריו אמאי הזכיר דברי התוס' במנחות ולא הזכיר דברי הרמב"ם גופא בהל' תפילין].

אולם במרדכי [ה"ק סוף הל' תפילין] כתב משמיה דר"י יהודה – שכל טוב לכל עשיהה וסמוך ליה במצותיו חפץ מאד, בתקון נאה משום זה אלי ואנוהו במצות מבחין וכ"ש בבגדים, שהרי בשמקדש פנימה זהב טהור, לכן יכתוב כתיבה גסה שלא יהא נמחק מהר. ע"כ.

ואעיג דליכא קושיא על ר"ת מההיא דבהמ"ק, דשאני בתום דלינא בית המקדש היה נראה לעיני בניאם, וזא דמי לפרשיטי התפילין תפילין המכוסות (וכ"כ בגר"א סי קמ"ז ס"ק ו). מ"מ חז"ן דס"ל להמרדכי דאיכא למילף מהה"ס דיש להדר טפי בעיקר הדרב ובפנימיותו, מהא דחז"ן דפסי בהמ"ק היה זהב, וס"ל למילף מיניה אף לענין פרשיות התפילין שאי"ג דאינו נראים כלל לעיני האדם.

ובטור בהל' תפילין [סי ל"ב] כתב דיתכוב הפרשיות מיושר. וכתב הב"י – נראה דהיינו משום דכתב י"ד "זה אלי ואנוהו", התנאה לפניו במצות [שבת קלג], ומטעם זה כתב המרדכי [הל' תפילין] שיכתוב כתיבה גסה שלא יהא נמחק מהר.

ובד"מ [שם אות א] הביא נמי דברי המרדכי דמצוה ליתון המצוה מבחוץ למראה העינים וכ"ש מבגדים. והביא דבריו דלינא בהגהותיו על המחבר [סי ל"ב ס"ד] דיתכוב כתיבה גסה לפנות שלא יהיו נמחקים מהרה, וכן מצוה ליתון מבחין ומבגדים.

וציון שם הגר"א [ס"ק י"ב] – שבת קלג, וי"ש שם בפנימי משמשך. מרדכי, וכן בארון, ועיי' וכמא עב: מבית ומחוץ וכו'. אבל תוספות מנחות לב: ד"ה הא ואומר ר"ת דס"ת וכו'. וכ"כ הרמב"ם.

והנה בניד [סי"ג קנ"ג] כתב משמיה דהמרדכי [פרק בני העיר סי תתל"ז] דמעיל שתפור תחתיו פשתן צריך לשים צד המעיל על הס"ת ולא צד הפשתן, דומיא דמוצב הקטורת. ע"כ. ולא נהגו כן. עכ"ל הב"י.

והובאו דברי הב"י בד"מ [סי קמ"ז אות א]. וכן בהגהותיו [סי קמ"ז ס"א] – י"א והמעיל בצד אחד פשתן וצד אחד משי צריך להפך המשי לצד הספר ולגלול. ולא נהגו כן. [ובמ"מ] [שם ס"ק ד'] כתב דלקשות על מ"ש המרדכי "דומיא דמוצב הקטורת", דאדרבה המוצב היה מצופה זהב מבחוץ. ובאגודה סוף מגילה כתב דמעיל התחתון דהיינו המפה יהיה המשי לצד הס"ת, ומעיל העליון עשה המשי לצד חוף, דומיא דארון שהיה מבית ומחוץ בזהב ובאמצעיתו עץ. עכ"ל. וי"ל דס"ס הוא במרדכי וצ"ל דומיא דארון. וכן י"ש לתנא. וכ"כ בספר חסידים [תתקצ"ו]. ומבואר ראיה מוקרשים שהיו מצופין זהב מבית והיריעות מבחוץ. עכ"ל הרמב"א.

ובברכת אברהם [גלרי"א אביש אבי"ד פרקפורט – בהגהותיו על השו"ע] כתב דאין שום ט"ס במרדכי, והא דלמד ממוצב הקטורת, היינו מכסוי המוצב שהוא מכוסה בלכתל ולמינה בעור תחש, דכתיב [במדבר ד' י"א] ועל מוצב הזהב ילבוש בגד תכלת וכסו אותו במכסה עור תחת. עיי"ש.

ובגר"א [שם סי' ה' ו'] כתב י"א וכו' – כמו שכתוב בהיכל ויצף שלמה את הבית פיניה.

האם אפשר לסמוך על טעימת ישראל להתיר ני"ט בר ני"ט לכתחילה

אימת בש"ס חולין (ק"א ע"ג): דדגים שעלו בקערה של בשר מותר לאכלן בכותח משום דהוי ני"ט בר ני"ט (דהתירא), הבשר בקערה והקערה בדגים, ואיכא תרי נתינת טעם קודם שיבוא לכלל איסור.

והנה **התוס'** (שם ד"ה הלכתא) **והרא"ש** (פכ"ה סי' כט) נקטו דדגים שעלו פירושו שעלו "מן הצל"י או צוננים בקערה רותחת, ואין חילוק בין עלו בקערה או שנתבשלו ובכל גוונא שרי, אולם **הריב"ן** חתנו של רש"י כתב בשם רש"י דדוקא עלו ב"קערה" דאיכא בליעה מועטת שרי, אבל שנתבשלו כמש"ל נדבכל כל **טעם הבשר** שהיה בלוע בקערה אסור לאכלו בכותח.

ולהלכה דעת **השו"ע** (סי' צ"ג ס"ח) דדגים שנבשלו או שנצלו בשולחן דדגים שכדריה על גבי רחוצה יפה, מותר לאכלם בכותח [ועי' **בש"ך** (ד' ת) דאף להשו"ע אינו מותר אלא אם כבר בישל, אבל לבשל ע"מ לערבב אסור, וכן נקט **הב"ב** (סי' א) ועוד]. ובטעם שאסרין ני"ט בר ני"ט לכתחילה עי' **בפמ"ג** (מ"ו ס"ק ז) דהיינו כי הוי כעין ביטול איסור לכתחילה דאף דני"ט בר ני"ט (למתירים) הוי טעם קלוש מ"מ לא גרע משהו, אולם דעת **הפרי"ח** (סי' א) דהוא הרחקה בעלמא. ועי' **בביאור הגר"א** (סי' ק"ח אות ט) דמבואר דאיכא מח' ראשונים בדבר זה, ואכמ"ל.

אולם דעת **הרמ"א** (שם סי' ע) דהנהגה לחוש לרש"י לאסור לכתחילה ובדיעבד מותר, ועיי"כ אם בישל מאכל סתמי בסיר חלבי והתערבב עם בשר (או איפכא) מותר באכילה. וכ"ז בכלי בן יומא אבל באינו בן יומא אי"פ שלכתחילה אסור לבשל בכלי חלבי מאכל פרווה ע"מ לאוכלו עם בשר (או איפכא), מ"מ אם כבר נתבשל מותר לכתחילה לאוכלו עם בשר כמבואר **ברמ"א** (שם), וכ"כ **הכ"א** (שם אות ג). ומ"מ הא דמחירין בכלי אבי"י היינו לבני אשכנז אבל לבני ספרד שרי, וכ"כ **בכה"ח** (סי' צ"ה אות ג). ומ"מ קולא זו דני"ט בר ני"ט הינה דוקא בכלי אבל לא באוכל כמבואר **בפמ"ג** (מ"ו ס"ק א), **בערוה"ש** (אות ג) ו**בכה"ח** (אות יא). ועי' עוד **בש"ך** (סי' ט) בשם **המהר"ש"ל** (פכ"ה סי' ס) ומש"כ בזה **בכה"א** (כלל מח אות א) ו**בכה"ח** (אות כב) ואכמ"ל. ועיי' מש"כ עוד בזה בס"ד בגליון קנ"ט.

ויש לדון בגוונא שבישל בסיר חלבי "בן יומי", וטעם התבשיל ואינו מרגיש כלל טעם חלב, אם רשאי מעתה לערבבו לכתחילה עם בשר (אף לדעת הרמ"א), דהרי אין כאן טעם חלב כלל.

והנה מבואר **בשו"ע** (סי' צ"ג ס"ג) דאיסור שתערבב בהיתר מין בשאינו מין בטעמו נכרי, אם אומר שאין בו טעם איסור מותר. ואם אין שם עובד כוכבים לטעמו, משערין בסי'. וכן אם הוא מין במינו דליכא למיקס אטעמא, משערים בסי', עיי"כ. וכל זה הוא ע"פ **ש"ס חולין** (צ"ז).

אלא דכתב **הגאון** (אוי"ה סי' א' ס"ד) דבזה"ז אין נוהגים לסמוך על טעימת עכו"ם ועיי"כ תמיד בעינין שלשים. וכן פסק **הרמ"א** (שם) ודלא כהשו"ע דלא חשש לזה, אלא דעי' **בפרי"ח** (סי' פ' ס"ק כד), **בפרי"ת** (סי' ק' ס"ק ט) ועוד, שבזמננו אף בני ספרד נוהגים כדעת הרמ"א. וביאר **הבי"ח** (שם אות ג) טעם המחמירים, כי יש סוברין דבעינין שהעכו"ם היה מסיח לפי תומו, ורובן יודעין מנהג היהודים ולא הוי מסיח לפי תומו וגם אינו מצוי בכל שעה שמצטרך, עיי"כ [ועיי' עוד טעם **בחי' רע"א** (רס"י צ"ח) ו**בפמ"ג** (שם ש"ד ס"ק כט)]. ועיי' עוד **בפמ"ג** (ש"ד ס"ק ז) דאין אנו נוהגין לסמוך על עובד כוכבים להקל, ואף כשיש ס"ס אין אנו נוהגין להחמיר. וכן נקט **היד יודתא** (סי' ס"ט ס"ק א) ד"ה אין ד"ה גם מש"כ הח"ו.

אלא דמשמע דעד כאן לא החמירו האגרו"ה והרמ"א אלא בטעימה ע"י עכו"ם, אבל בטעימה ע"י ישראל שפיר דמי. וכ"כ **הבי"ח** (שם אות ה) **והש"ך** (שם ס"ק ה) דאפי' אין הישראל אומן בטעמים סמכין עליה [אולם לענין עכו"ם אם בעינין בקי בטעמים הדבר תלוי בפלותא, ועי' לקמן, ואכמ"ל]. ולפי' בני"ד דהוי טעימת דבר התיר (אם איכא טעם בשר או חלב), י"ל דמהני.

אמנם עיי' **בשו"ע** (סי' צ"ג ס"ג) שפסק דדררים חריפים שחתכם בכיין של בשר בן יומא, או שאינו מוקנה, אסור לאכלם שחלב עד שיטול ממוקם וחדך כדי טעלת מקום, שהוא כעובי אצבע, או שיעטמו ולא יהא בו טעם בשר, שא"כ מותר בהדחה, עיי"כ [ועיי' **ברע"א** (שם) שצידד שחרין לטעום כל מקום הטעילה. אולם בב"ד **השלחן** (שם בבאב"ר) הוכיח מהפמ"ג דלא כהרע"א].

וכתב עליו **הש"ך** (סי' ק) ע"פ **התורת חטאת** (כלל ס"א) דאפי' דמבואר לעיל דסמכין על טעימת ישראל, מ"מ היינו דוקא אם כבר טעם ולא הרגיש טעם ושוב בישלו עם המין השני דאז סמכין בדאיבעד על טעימתו, אבל לכתחילה אין לטעום על דעת לערב. ובטעם חומרא זו מבואר **בתורת חטאת** שם דאין אנו בקיאין כ"כ לסמוך אטעימה לכתחילה, וכ"כ **הפמ"ג** (ש"ד ס"ק ה) **(והיש"ש**

פכ"ה סי' ס"א) כת' דהיינו כי מ"מ משהו איכא. ולכא"ז דבריו צ"ע וכמו שתמה עליו הפמ"ג (ש"ד ס"ק ה) **ועיי"ש**]. ומהארה צ"ע לך דבר **הש"ך** מהא דמצני **בשו"ע** (סי' מב ס"ק ה) ויישב דדוקא קורע המרה קורע הכבד שתי וערב וטועמו

בלשונו, אם יטעום טעם מר כשרה, ואם לאו טרפה. וכתב **בתורת חטאת** (כלל פ"ד ס"ד) דאף בזה"ז יכולים לסמוך אטעימה זו, דאפי' דאין אנו בקיאים בטעימה מ"מ "בצירוף" דעת המכשירין בניטלה המרה יש להקל. וכן הביא **הט"ז** (סי' ג) מבואר דאף על טעימת ישראל לא סמכין אפי"כ איכא עוד צדדים להקל, ודלא כהש"ך הנ"ל שהקל אף ללא צדדים אחרים. וכן פסק **הבב"ר שור** (ח' חולין צ"ו הביאו הפת"ש סי' צ"ח ס"ב) ע"פ הרמ"א הנ"ל, צ"ע.

שו"ר חולין עמד בזה **הפמ"ג** (סי' מב ס"ק ה) ויישב דדוקא קורע המרה קורע הכבד שתי וערב וטועמו להבחין, אבל כשטועם ע"י בליעה וטועם הרבה כל אדם בקי בזה.

ולפי' יוצא דלמעשה יש לסמוך בדאיבעד על ישראל הטועם ע"י בליעה אפי' אינו מומחה, אבל כשאינו בולע בעינין מומחה בטעמים. וכן נקטו למעשה **הפמ"ג** (סי' צ"ב ס"ק א וכו'), **הח"ו"ד** (סי' צ"ב ס"ק א) ו**הרע"א** (על סי' ק' אות ג ד"ה והנה) דטעימת ישראל מהניא ודאי. **השפרי"ח** (סי' צ"ג) הביא ראיה מהגמ' דאפי' לכתחילה אפשר לסמוך אטעימת ישראל, מ"מ עיי' **בדרכ"ת** (סי' צ"ג ס"ק ז) שדחה דברי. וכל זה לא **היד יודתא** (סי' צ"ג ס"ק ה, סי' צ"ב ס"ק א וסי' צ"ג ס"ק א) דמצד טעימת ישראל אינה מהניא בזמננו. ושוב העירונו מדברי **השפת"ח** (סי' תקנ"ג ס"ק ח) בשם **הפמ"ג** (שם א"י ס"ק ט) שסמך על טעימת ישראל, אלא דהתם מיירי לענין טעם בשר בתבשיל בטי הימים.

וכמו כן יש ללמוד מטעימת הכבד הנ"ל, דסמכין אף "**לכתחילה**" על טעימת ישראל במקום דאיכא עוד צדדים להתיר [וקיין הוה אם על טעימת ע"י לחיכה סמכין בצירוף צדדים אפי' הוי טעימה ררועה כמבואר בפמ"ג הנ"ל, כ"ש הוה טעימה ע"י בליעה שהיא טעימה מעלילת דיש לסמוך בצירוף עוד צדדים]. והן מצנינו **בחד ביד יהודה** (סי' פט ארוך ס"ה) ד"ה והנה גופא דאפי' שמוחרי טובא בטעימת ישראל סומך לכתחילה אפילו על טעימת סתם ישראל לענין הלכות מבושר חלב, עיי"ש.

ולפי' י"ל בני"ד דמי שבישל בסיר חלבי מאכל סתמי (פרווה) כגון אטריות וכדו', דהדין הוא דרשאי לטעום המאכל ואם טועם שאין בו טעם חלב כלל רשאי לכתחילה אף לרמ"א לערבב עם בשר (אבל אם טועם עם חלב לרמ"א דני"ט בר ני"ט אסור לכתחילה לא יערבבו). [ואם אכל ללא כוונת טעימה אף שלא הרגיש טעם י"ל דאין לסמוך על טעימה זו כיון שלא נתן דעתו להבחין בטעם, אף אם טעמוהו כמה בני"א שפיר דמי כמבואר **במהר"ש"ם** (חי"ג סי' שצ"ג), דאפי' דהתם איירי בטעם איסור ללא כוונה ובני"ד קיל טפי מסתבר להחמיר שיכוון לטעום לצאת מכל ספק. ועיי' עוד בזה **ברע"א** (סי' צ"ח ס"ק ג) ו**בבית הלל** (שם ס"ק א) ו**בבית יצחק** (נ"ד ק"ט)].

ושו"מ שכבר נשאל בזה **הגרנ"ק שליט"א** (הבית בכשרות עמ' כו הנה ק"ד) ופסק דאין לסמוך על טעימה כיון שטעימה בזה"ז תלויה במח' אין להקל אלא בדוחק גדול או בצירוף כמה ספיקות, וכן נקט **הגור"ק שליט"א** (הבית בכשרותו שם) דהיום לא סמכין על קפילא דברי. אולם דעת **הגר"ח"פ שיינברג ז"ל** (ספר חוקי דעת) וכן שמענו בשם **הגר"מ"ש קליין שליט"א** כדברינו הנ"ל דאפשר לסמוך ככה"ל על טעימת ישראל. ולמעשה מסתבר דאפשר להקל בשעת הצורך.

למתירים עיי' טעימת ישראל אכתי יש לדון האם אף ע"י טעימת "אשה" שפיר דמי. דהנה **החינוך בית יהודה** (סי' פו באמצע תשובה) כת' לענין טעימת המרה הנ"ל שאין לסמוך על נשים דומיא דברירת קטניות מתולעים שאינן נאמנות.

וכן מסיק **הזכרון יוסף** (וי"ד ס"ה ז) אבל לא מטעמו, אלא כי לענין בהמה שאין בה מרה וטועמים הכבד כדי להכשירה, יש צדדים להקל ובכה"ג אשה אינה נאמנת כמבואר ברמ"א סימן קכ"ז לענין ברירת דגים טמאים מתוך טהורים, והרי הכא תלין למימר דודאי יורגש בה טעם מיררות כמ"ש הש"ך סימן מ"ב, ועיי"כ יש לחוש דילמא בדמי ליה אפרמה. ועוד דהיכן שאיתחזק איסורא אשה אינה נאמנת אבל בשר שיש ביזה לתקן כמ"ש התוס' פסחים, וכבר הסתפק הפוסקים אי מקרי בלא נמצאות לה מרה איתחזק איסורא, ואי"כ אין הנשים נאמנות אלא בשלהם, עיי"כ. והביאו **הפת"ש** (סי' מב ס"ק ז).

איברא די"ל דני"ד אינו דומה להאי דינא של הזי"ז, דמש"כ בטעם הראשון להחמיר דהיכן דאיכא כמה צדדים אינה נאמנת וכן הוא בני"ד דרוב הראשונים מתיירס ני"ט בר ני"ט לכתחילה, היינו דוקא היכן דאין נאמנות כי תולין עצמן להקל בספיקות מחמת קלות דעתן, משא"כ הכא דאנו תולים להקל מחמת דכך הוא דעת רוב הפוסקים הי"ל דאף אשה נאמנת, וכ"כ חלק **בשבט הלוי** (ח"ו סי' קכו אות א). והטעם השני שכתב **הגאון** הוה בידה ואשה אינה נאמנת ככה"ג הי"ל דאתחזק איסורא, לא שייך בני"ד דליכא חזקת איסור [ומש"כ לאסור **בבלח"י** הנ"ל דומיא דבדיקת תולעים כבר הלארנו בס"ד בגליון קכ"ו דלמעשה שים נאמנות בבדיקת תולעים עיי"ש מילתא בטעמא].

ולא נהגו כן – וכן עיקר לדינא דמשם אין ראיה, כיון דנראה. וראיה מאחר הדלתות שלא היה טוח בזה, כמ"ש בפ"ד מידות, וכן מתפילין ומזוזות דא"צ שרטוט, ומסקנא דמזוזה צריכה שרטוט משום דנדקת פתמים בשבוע, משא"כ בתפילין שאינם נבדקין לעולם.

והנה השתא יש להעיר על דברי הרמ"א, דבסי' ל"ב הביא לדינא דברי המרדכי, דלכתחילה יכתוב כתיבה גסה קצת שלא יהיו נמחקין מהל וכן מצוה לפיותן מכתוב ומבנינים, ואולי בסי' קמ"ז כתב על דברי המרדכי דלא נהגו כן.

ונראה דיש חלק בפשטות בין ה' הדינים, דשאני ההיא דינא דסי' ל"ב דאין היופי הפנימי מגרע מהיופי החיצוני, ועיי"כ ס"ל לרמ"א לדינא דמצוה לפיותן מכתוב ומבנינים, וכדברי המרדכי. משא"כ בההיא דסי' קמ"ז, דהנידון אי לפיות את הצד הפנימי או את הצד החיצון, בהא לא נהגו כהמרדכי, אלא נהגו לתת המשי לצד החיצון.

(ועיי' באי"ר [סי' ג] שאחר שהביא דברי הרמ"א והרמ"א כתב – ולי היה נראה פ"י המרדכי שמוזכר הוהב היה לפנים ומזכר החושה היה אם שמוע שחן אין זה ראיה גמורה למפא שכורכים גם המשי סביב הס"ת, ואפשר דלכך כתב הרמ"א שלא נהגו כן. מיהו מגי"א כתב שיש לנהוג כן. ומ"מ נ"ל דבשל נפש יעשה המפה מני' צדדים בשוה אף שנתון פשתן באמצע).

ויש להביא עוד ראיה לדינא דיש להחמיר לפיות המצוה אף דבדרי שאינו נראה לעין, מדבריו הבי"ו [סי' ל"ב] שכתב שמיה דהרי"י אסכדנרני דהספריז הרריזים עושים שלשה מיני קלפים, העב ביותר לתבוב בו פרשת שמע שהיא קטנה, והדק ממנו לפרשת והיה כי יביאך שיהא יותר גדולה, ולפרשת קדש ולפרשת והיה אם שמוע שחן ארוכות ועושין קלף דק מאד, ובהו יתמלאו הבתים בשוה וזהו נוי לתפילין. עכ"ל. והביא דבר זה לדינא בשו"ע [סי' ז].

ובאדנא פ' [כ"ר אפרים העקשיר דיין בק"ק אולטאנו ומ"ץ ביק המבורג – סי' ל"ב ס"ק ג] כתב להעיר על דברי הרמ"א דמצוה לפיות התפילין מבנינים, וז"ל: הנמיה לי מה שייך יפוי בנינים בתפילין שחם מכוסים תמיד ולי"ש למימר ביה זה אלי ואנוהו, וכן איתא בהדיא בתוס' מנחות דלי"ב עיי' ש"כ, ונראה דמשום זה השמיט בשו"ע את דצריך לפיות בנינים משום זה אלי וכו', ומהמרדכי אין ראיה די"ל דמיירי בשאר מצות שהיו יפוי מכל הצדדים כמו שהביא ראיה מהיכל שמצופה גם מבנינים, כי מבנינים נראה נמי לבני"א שבאים לשם וכו', והא ראיה דתחת דלתות היחיד לא היה מצופה זהב כל מקום שהיה מטיף לדלתות כשהם פתוחים כדאיתא במתניתין דתמיד, וזה ראיה לדברי התוס' דכל מקום שאינו נראה לית ביה משום זה אלי ואנוהו. ומטעם זה הורתי לשואל שרצה לעשות עמודי כסף בס"ת שלו שהיה כל עמודים מכסף אפי' במקום התפר ה"סי"ט על העמוד משום זה אלי ואנוהו, והשביט דא"צ לזה כי מה שמכסה גליון ה"סי"ט על העמוד אינו נראה העמוד, ולי"ש ביה משום זה אלי ואנוהו, ודי במה שיעשה חלק הנראה מהעמודים של כסף וקו"ל. עכ"ל.

והנה כל מעיני יראה דמי"ש לדחות הראיה מדברי המרדכי, דהמרדכי קאי גבי שאר מצוות, דברים ותמוהים הם, דהמרדכי כתב דבריו נגבי הל' תפילין, וכתב "לכ"ן יכתוב כתיבה גסה שלא יהא נמחק מהרי". ודברי הרמ"א במקום עומדים. ויש להוכיח דהיי"ל למחבר מ"ש בס"ד דיש הידור לעשות שלשה מני קלפים כדי שיתמלאו הבתים בשוה, דזהו נוי לתפילין, וכנ"ל. ואי"כ איכא למילף מדברי הרמ"א והמחבר דיש הידור לעשות את כל העמודים של ה"סי"ט מכסף משום זה אלי ואנוהו, ולא רק את החלק המנולה הנראה לעיניים.

[כתב ע"י הרב ש. פ. שליט"א]

פניני מוסר עניני שבת קדש איסור מלאכה בשבת (ו)

כל פעם שנשבע שבועת מלאכה חשבו **כמקיים מצוה** – "ושומר בני ישראל את השבת לעשות את השבת. צריך לדעת למה הוסיף עוד שמירה אחרת. עוד צריך לדעת כוונת אומרו לעשות את השבת! ..."

עוד ירצה לומר כי משונית שמירה זו מכל שאר משרות המצוות, כי שמירה זו נחשבת בגדר עשיה, והוא אומר ושמרו וגוי' לעשות, הרי שלך לפניך שקורא לשמירה עשיה. ואולי כי הטעם הוא על פי דברייהם ז"ל (קידושין ט"ז) שאמרו ישב אדם ולא עבר עבירה נותנין לו שכר כעושה מצוה, והעמידוהו בגמרא בבא"ה עבירה לידו ולא עבר, וכמו כן ביום המקודש אין לך באה עבירה לידו של מלאכתו כזה, כי בכל עת מזמזמים מפניו מלאכות הרבה מהארבעים ותולדותיהם... שהאדם רגיל בהם כל היום ומזמזמים באין מנוחה, והוא נשמר מהם לזה יחשד להם כעושה מצוה". (אור החיים שמות לא, טז)

נערך ע"י מחבר סדרת **"עבודת המועדים"**

© **שמעתא עמיקתא** - העלון נתרם בעילום שם להצלחת התורם ומשפחתו
להפצת הגליון במקום מורכזם או ליד מוכרם נא לשלוח בקשה לרוא"ל: AMIKTA571@GMAIL.COM